

ВІДГУК

офіційного опонента, доктора психологічних наук, професора,
головного наукового співробітника лабораторії психології особистості
Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України,
Сердюк Людмили Захарівни на дисертаційну роботу
Мініна Микити Олександровича на тему: «Особливості розвитку
резильєнтності студентської молоді», представлену на здобуття наукового ступеня
доктора філософії у галузі знань 05 – Соціальні та поведінкові науки
за спеціальністю 053 – Психологія

Актуальність теми дисертації, її зв'язок з науковими програмами, планами, темами. Дослідження проблеми резильєнтності студентської молоді є вкрай актуальним у контексті сучасних соціальних, освітніх та культурних викликів, що постають перед молодим поколінням в умовах глобалізаційних процесів, соціально-економічних трансформацій та суспільної нестабільності. Студентський вік є сенситивним періодом особистісного розвитку, протягом якого відбувається становлення професійної ідентичності, формування ціннісних орієнтацій, розвиток соціальних компетентностей та адаптивних можливостей. Саме здатність зберігати психологічну стійкість, підтримувати емоційну рівновагу та ефективно долати стресові ситуації визначає успішність особистісного та професійного становлення молоді людини. У роботі обґрунтовано необхідність розвитку адаптивного потенціалу студентів у сучасних умовах невизначеності, що зумовлюється як загальносвітовими процесами інтенсивної інформатизації та підвищенням академічних вимог, так і специфічними для України соціально-культурними чинниками, серед яких – воєнні виклики, зростання рівня психологічного напруження та потреба у збереженні психічного здоров'я молоді.

Дисертаційне дослідження виконане в напрямку наукових розвідок кафедри психології Навчально-наукового інституту психології та соціальних наук Міжрегіональної Академії управління персоналом, виконуючись у межах

комплексних науково-дослідних тем «Соціально-психологічний супровід збереження психічного здоров'я особистості в умовах трансформації суспільства» та «Трансформаційні процеси розвитку та становлення особистості у кризових ситуаціях: сучасні психосоціальні виміри». Це забезпечує наукову цілісність дослідження та підтверджує його відповідність актуальним завданням розвитку вітчизняної та світової психологічної науки.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх вірогідність. Наукові положення дисертаційного дослідження побудовані на чітко визначеній методологічній базі, що ґрунтується на системному підході, поєднанні теоретико-методологічних узагальнень із емпіричною перевіркою висунутих гіпотез. Автором застосовано сучасний інструментарій психодіагностики, що відповідає міжнародним стандартам дослідження резильєнтності та психоемоційного стану особистості. Багаторівневий дизайн дослідження, який охоплював підготовчий, констатувальний та формувальний етапи, дозволив простежити динаміку змін досліджуваного феномена та підтвердити ефективність авторської програми розвитку резильєнтності. Емпірична база є репрезентативною та достатньо об'ємною — у дослідженні взяли участь 250 студентів віком від 19 до 23 років, що забезпечило можливість отримання валідних та узагальнюваних результатів. Використано комплекс валідованих психодіагностичних методик, серед яких Шкала резильєнтності Коннора–Девідсона (CD-RISC), Опитувальник суб'єктивного сприйняття стресу (PSS-10), Симптоматичний опитувальник SCL-90-R, Опитувальник копінг-стратегій CISS та інші. Застосування цього інструментарію дало змогу здійснити багатовимірний аналіз резильєнтності та визначити її психологічні предиктори.

Надійність і вірогідність отриманих результатів забезпечено коректним використанням статистичних методів опрацювання даних, зокрема описової статистики, t-критерію Стьюдента, кореляційного аналізу (коефіцієнт Пірсона) та оцінки розміру ефекту (Cohen's d). Отримані показники статистичної значущості

підтверджують достовірність висновків та дозволяють розглядати результати як науково обґрунтовані й придатні для практичного використання.

Достовірність та наукова новизна одержаних результатів, повнота їх викладу в опублікованих працях. Робота характеризується високим рівнем наукової новизни та значним внеском у розвиток сучасної психологічної науки. Уперше у вітчизняній психології комплексно обґрунтовано та емпірично підтверджено ефективність авторської психокорекційної програми розвитку резильєнтності студентської молоді, що базується на поєднанні чотирьох функціональних блоків: розвитку емоційної саморегуляції, зниження рівня тривожності, формування позитивного мислення та активізації соціальної підтримки. Зазначена програма пройшла апробацію на значній вибірці студентів і довела свою результативність шляхом статистично значущих змін у показниках психоемоційного стану та стресостійкості. Важливою складовою наукової новизни є запропонована автором структурно-функціональна модель резильєнтності студентської молоді, що розглядає її як інтегративну систему взаємопов'язаних когнітивних, емоційно-регуляторних, мотиваційно-поведінкових, соціально-комунікативних та фізіологічних компонентів. Такий підхід дозволив вийти за межі традиційного трактування резильєнтності як окремої індивідуальної риси та представити її у вигляді цілісного адаптаційного ресурсу особистості.

Результати дослідження набули належної апробації: вони представлені на науково-практичних конференціях різного рівня, круглих столах і семінарах, що підтверджує їх значущість для наукової спільноти. Основні положення дисертації відображені в 11 наукових публікаціях автора, серед яких статті у виданнях, індексованих у міжнародних наукометричних базах Scopus, а також у провідних вітчизняних фахових журналах, затверджених МОН України. Це засвідчує високий рівень представленості та визнання результатів дослідження в науковому середовищі як в Україні, так і за її межами.

Практичне значення і впровадження одержаних результатів дослідження. Практичне значення одержаних результатів полягає у створенні,

науковому обґрунтуванні та апробації психокорекційної програми розвитку резильєнтності студентської молоді, яка довела свою ефективність у реальних умовах освітнього середовища. Програма може бути використана у діяльності психологічних служб закладів вищої освіти, у центрах психологічної допомоги, у межах тренінгових курсів і програм особистісного розвитку для студентів. Вона спрямована на формування у молоді ключових навичок емоційної саморегуляції, зниження рівня тривожності, розвиток позитивного мислення та зміцнення соціальної підтримки, що в комплексі підвищує адаптаційний потенціал і психологічну стійкість у кризових ситуаціях. Крім того, на основі результатів дослідження розроблено конкретні методичні рекомендації для викладачів, кураторів академічних груп та практичних психологів щодо організації освітнього середовища, сприятливого для розвитку резильєнтності. Отримані дані можуть бути використані у процесі підготовки майбутніх фахівців психологічного профілю, а також у програмах підвищення кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних працівників. Значущим є факт впровадження отриманих результатів у практику діяльності освітніх закладів, що підтверджує прикладний характер роботи. Крім того, результати дисертаційного дослідження можуть слугувати базою для подальших наукових пошуків у сфері психологічного супроводу студентської молоді, розробки нових психопрофілактичних та корекційних програм, спрямованих на збереження та зміцнення психічного здоров'я в умовах соціальної нестабільності.

Оцінка ідентичності анотації та основних положень дисертації. Анотація дисертаційної роботи повністю відповідає її змісту, чітко й адекватно відображає основні структурні компоненти дослідження – мету, завдання, методологічні засади, вибірку та методи емпіричного дослідження, а також одержані результати та висновки. У ній у стислій, але змістовній формі подано сутність наукового доробку, відображено ключові результати, які мають як теоретичне, так і прикладне значення. Основні положення, винесені на захист, цілком узгоджуються з викладеними у дисертації висновками, є послідовними та коректно

репрезентують науковий внесок здобувача, що свідчить про високий рівень відповідності між анотацією та повним текстом роботи.

Відповідність дисертації встановленим вимогам. Дисертаційне дослідження за всіма критеріями відповідає вимогам, встановленим до кваліфікаційних наукових праць на здобуття наукового ступеня доктора філософії. Робота відзначається логічною структурою та науковою цілісністю: від постановки проблеми й аналізу теоретичних джерел – до обґрунтування методології, представлення емпіричних результатів і формулювання висновків та практичних рекомендацій. Достатній обсяг роботи (272 сторінки) дозволив автору повноцінно розкрити дослідницьку проблему. Оформлення відповідає академічним стандартам. Дисертація виконана на високому рівні теоретичного та емпіричного опрацювання проблеми, отримані результати дослідження ґрунтуються на сучасних методологічних підходах, валідних психодіагностичних методиках та належному рівні статистичної обробки даних. В роботі чітко виокремлюється самостійний науковий внесок здобувача у розробку теми, що підтверджується новизною отриманих результатів, створенням авторської моделі резильєнтності та розробкою психокорекційної програми, апробованої на вибірці студентської молоді. Це засвідчує відповідність дисертації усім формальним і змістовим вимогам, визначеним чинними нормативними вимогам МОН України.

У цілому позитивно оцінюючи проведене дисертаційне дослідження та отримані результати, все ж вважаємо за доцільне вказати **деякі дискусійні положення та висловити зауваження й побажання до окремих результатів дослідження:**

1. У роботі представлено цілісне бачення резильєнтності, проте бракує однозначного розмежування резильєнтності від суміжних категорій («стресостійкість», «копінг-стратегії», «адаптаційний потенціал»). Доречно було б подати операціональні визначення кожного терміна, критерії їх відмежування, ієрархію взаємозв'язків та відповідність використаних шкал/індикаторів саме

заявленим дефініціям, що значною мірою підвищить концептуальну точність дослідження.

2. Застосовані в дослідженні методи статистики (t-критерій, кореляційний аналіз, Cohen's d) дозволили підтвердити гіпотези. Водночас для глибшого виявлення структурних взаємозв'язків між компонентами резильєнтності, застосованих t-тестів, кореляцій та оцінок ефекту (Cohen's d) недостатньо для висвітлення структури взаємозв'язків. Доцільно (принаймні в додатках) продемонструвати багатовимірні підходи: MANOVA/MANCOVA для групових порівнянь; множинну/ієрархічну регресію з контролем коваріат; аналіз медіації/модерації. Варто також б зазначити перевірку припущень, корекцію за множинні порівняння та подати довірчі інтервали до ключових ефектів.

3. Запропонована психокорекційна програма показала ефективність у короткотерміновій перспективі. Відповідно в роботі наведено лише короткотермінові результати. Разом з тим, актуальним є проведення подальших досліджень, спрямованих на перевірку її довготривалої результативності та адаптацію до різних груп студентської молоді. Доцільно було б провести відстрочені вимірювання через 3–6 (і за можливості 12) місяців для оцінки стійкості ефектів та їх переносу. А також, можна би, показати гетерогенність впливу за підгрупами (стать, курс/спеціальність, статус ВПО тощо) і описати контроль вірності впровадження програми.

4. Практичні рекомендації для освітніх закладів є вагомим внеском автора. Однак для їх масштабування в майбутньому доцільно розробити більш повний методичний пакет для широкого кола викладачів і психологів: типові програми занять, інструкції для викладачів/психологів, чек-листи та форми моніторингу, критерії добору учасників, опис ризик-менеджменту та алгоритм інтеграції програми у навчально-виховний процес. Це забезпечить системне впровадження програми у навчально-виховний процес університетів.

Висловлені зауваження мають уточнювальний характер і не знижують загальної наукової та прикладної цінності дисертації.

Загальний висновок та оцінка дисертації.

Дисертаційна робота Мініна Микити Олександровича. «*Особливості розвитку резильєнтності студентської молоді*» є завершеним, самостійним і ґрунтовним науковим дослідженням, яке вирізняється високим рівнем теоретичного опрацювання проблеми та широкою емпіричною базою. Робота має беззаперечну наукову новизну та практичну значущість, відповідає вимогам «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 44 від 12.01.2022, а також вимогам Наказу Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 № 40 «Про затвердження вимог до оформлення дисертацій». Виходячи із вищезазначеного Мінін Микита Олександрович заслуговує присудження йому наукового ступеня доктора філософії у галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки за спеціальністю 053 Психологія.

Офіційний опонент:

доктор психологічних наук, професор,
головний науковий співробітник лабораторії
психології особистості імені П.Р. Чамати
Інституту психології ім. Г.С.Костюка
НАПН України

Людмила СЕРДЮК